СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

РІК XLIX. Ч. 109. Джерзі Сити, Н. Дж., середа, 14-го травня 1941. No. 109. Jersey City, N. J., Wednesday, May 14, 1941. VOL. XLIX.

ТРИ ЦЕНТИ в Злучених Державах Америки. ПЯТЬ ЦЕНТІВ за границею Злучених Держав Америки. Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — 4-0807. Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. THREE CENTS in the United States of America. FIVE CENTS elsewhere.

КОНВЕНЦІЯ У. Н. СОЮЗУ ЗАКІНЧУЄ ОРҐАНІЗАЦІЮ

ГАРИСБУРҐ (ПА.). — Продовжуючи організацію конвенції У. Н. Союзу вибрано заступниками голови конвенції: Івана Іванчука з Дітройту й адв. Івана Кузя з Дітройту. Потім секретарями: Евгена Ляховича й Михайла Ґузиляка.

До комісії виборчої (з 7 членів) увійшли: д-р С. Кулик, І. Кривокульський, М. Бузько, В. Шевчук, Ю. Павчак, о. Г. Пипюк і М. Близнак.

До комісії просьб і скарг (з 5 членів) вибрані: С. Морозович, А. Смит, С. Куряк, М. Фук і Катерина Габрильовська.

До комісії пресової (з 3 членів) вибрані: Ґ. Зепко, І. Романишин і Т. Литвиняк.

ПОСАДНИК МІСТА ВІТАЄ КОНВЕНЦІЮ.

Першого дня відвідав конвенцію У. Н. Союзу й зложив їй привіт від заряду міста посадник Говард Миликен.

У своїй промові до конвенції посадник Миликен підчеркував, що це одна з найбільших конвенцій, які радили в місті Гарисбурґу, та що спосіб ведення нарад видимо є демократичний.

У вівторок рано по прочитанні лісти делегатів і протоколів приступлено до звітів головних урядників У. Н. Союзу. Як звичайно звіти урядників почалися звітом головного предсідника У. Н. Союзу Миколи Мурашка.

ПІКЕТИ НЕ ПУСКАЮТЬ РОБІТНИКІВ НА РОБОТУ В ДОКАХ

САН ФРАНСІСКО. — Масові збори страйкуючих докових робітників, що належать до Американської Федерації Праці, постановили відкинути просьбу „уряду для заряду продукцією" („О-Пі-Ем"), щоби здержатися зо страйком до полагодження спірних питань конференцією представників сторін.

Тимчасом пікети, уставлені здовж 11 фабрик Американською Федерацією Праці й Конґресом Промислових Организацій, довели до повної задержки праці. Поліція змобілізована в великім числі, поводиться спокійно.

ПРОТЕСТУЄ ПРОТИ САМОСТІЙНОСТИ ХОРВАТІЇ.

ВАШИНҐТОН. — Константин Фотіч, югославський посол, зложив у департаменті стейту формальний протест проти створення самостійної Хорватії.

Посол каже в своїм протесті, що Хорватію створила Німеччина „беззаконним актом", бо мовляв це противиться міждержавному законові. Мовляв, Югославія не буде признавати ніяких актів цеї нібито незалежної Хорватії.

СЕНАТСЬКИЙ КОМІТЕТ ЗА ЗАХОПЛЮВАННЯ КОРАБЛІВ.

ВАШИНҐТОН. — Сенатський комітет для торговлі одобрив проєкт закону, що дає президентові як начальному командантові фльоти право захоплювати чужинецькі кораблі, що находяться в американських портах без діла внаслідок війни.

За проєктом заявилося 11 сенаторів, проти 4.

По одобренні проєкту відослано його до повної палати, де правдоподібно ще цього тижня почнеться над ним дебата.

НЮЙОРСЬКИЙ ПОСАДНИК ПРОТИ ГУВЕРА.

НЮ ЙОРК. — Нюйорський посадник Ля Ґвардія виступив проти радієвої промови бувшого президента Гувера, зверненої проти конвоювання кораблів, що везуть амуніцію до Англії.

Ля Ґвардія вказував на противорічности в промові Гувера; мовляв, як Злучені Держави вишлють Англії все, що Гувер їм радить вислати, але без конвою, то це все найдеться не в Англії, а на дні моря.

ХВАЛИТЬ АМЕРИКАНСЬКІ ЛІТАКИ.

ВАШИНҐТОН. — У своїй промові перед Краєвим Жіночим Демократичним Клюбом говорив ґенерал Генрі Арнолд, начальник летунського корпусу американської армії, що американські літаки типу „літаючих фортець" показалися в справжній воєнній службі в Англії дуже добрими. Вони, мовляв, виказали свою справність підчас довгих налетів на Німеччину.

УРЯД АРЕШТУЄ ДАЛІ.

НЮ ЙОРК. — На приказ іміґраційного уряду арештовано тут знову двох італійців, котрим закидується безправний побут у Злучених Державах.

Арештовано теж ще двох німців, що перебувають тут безправно. Всіх відставлено на Елис Айленд.

АМЕРИКА БУДЕ ДЕРЖАТИ ВІЙСЬКА В КИТАЮ.

ВАШИНҐТОН. — Секретар Стейту Кордел Гол заявив публично, що американський уряд зовсім не бере під увагу думки відкликати свої війська з Китаю.

До цеї заяви Гол додав, що постанова не відкликати тепер війська з Китаю не означає ще, що американський уряд не хоче зректися своїх прав екстериторіяльности; він цих прав зречеться, як у Китаю утвердиться влада.

КРАВЕЦЬКІ РОБІТНИКИ ДОБИЛИСЯ ПІДВИШКИ ЗАПЛАТИ.

НЮ ЙОРК. — На основі нової угоди між союзом кравецьких підприємців і юнією кравців, що належить до Конґресу Промислових Організацій, робітники дістали підвишку заплати, що буде коштувати підприємців 6 мілєонів долярів річно.

ПРЕЗИДЕНТ ПРОМОВИТЬ ДО КРАЮ 27. ТРАВНЯ

ВАШИНҐТОН. — Через свою недугу президент Рузвелт відкликав заповіджену промову на зборах Пан-Американської Юнії дня 14. травня, а за те промовить у своїй черговій „балачці коло печі" дня 27. травня.

З цього факту роблять ґазети висновок, що на думку президента політична ситуація за два тижні вияснится настільки, що уряд буде могти заняти авторитетне становище.

ВІДГУКИ АФЕРИ ГЕСА В ВАШИНҐТОНІ

ВАШИНҐТОН. — Вістка про втечу націстичного лідера Рудольфа Геса до Шотляндії зробила поважне враження на всі дипльоматичні круги в цій столиці. Загально вважають цю подію поважним ударом у націстичний престіж. Дехто посувається так далеко, що каже, що ця подія повертає в нівець усі висліди націстичної кампанії на Балкані.

Дипльомати висказують здогади, що подія вказує на глибокі розходження серед націстичної еліти.

Д-р Вінфред Оверголсер, начальник шпиталя св. Елисавети, головної федеральної установи для умово хорих, каже, що поведінка Геса зовсім не вказує, щоб він був умово хорий, хоча можливо, що він є нервовий і опанований страхом за остаточний вислід теперішньої війни.

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ ПРЕМІЄР КОНФЕРУЄ З ПРЕЗИДЕНТОМ

ВАШИНҐТОН. — Роберт Ґордон Мензис, премієр Австралії, відбув довшу конференцію з президентом Рузвелтом.

По конференції з президентом він мав довшу конференцію з представниками преси, а потім говорив у пресовім клюбі. У цій промові він вказав, що нині війну може виграти лише той народ, що береться до війни всіми силами, що стоять йому до розпорядимости.

МОСКАЛІ ПРО АНҐЛІЙСЬКІ БОМБИ

ЛОНДОН. — Анґлійське радіо подало, що „Красная Звезда", орган червоної армії, приписує анґлійцям великі можливости бомбардування німецьких портів, що є під німецькою окупацією. Згаданий орган подає, що РАФ часто нівечить німецькі оперативні приготування.

ЕСПАНСЬКІ ЗМІНИ ТА ПОЇЗДКА ДАРЛЯНА — ВСЕ ДЛЯ ОДНОЇ ЦІЛИ

ВІШІ (Франція). — Французькі джерела подають, що недавні персональні зміни в еспанській Фалянзі, як рівнож стріча Дарляна з Гітлером, є приготування Европи до майбутньої стрічі Гітлера, Мусоліні та Сталіна.

ЗАСУДИ ЗАЛІЗНО-ҐВАРДІЙЦІВ В РУМУНІЇ

БУКАРЕШТ (Румунія). — Військові трибунали в Букарешті засудили 225 осіб за приналежність до Залізної Ґвардії, що дальше підпорядковується Горії Сіма. Багато підсудних, переважно студентів та молодших старшин армії, засуджено на довгі літа тюрми.

МАДЯРИ ПРОТИ АНҐЛІЙСЬКИХ ФІЛЬМІВ

БУДАПЕШТ (Мадярщина). — Мадярський уряд заборонив висвітлювати анґлійські фільми по кіно-театрах Мадярщини. Ця заборона не відноситься до фільмів, що були насвітлені в Злучених Державах Америки.

ПРИЗНАЮТЬ ВЖЕ МОСКВІ СФЕРУ ІНТЕРЕСІВ

ІСТАМБУЛ (Туреччина). — Турецька преса заповідає близші зносини між Німеччиною та Советським Союзом. Часопис „Єні Сабаг", йде так далеко й твердить, що між Москвою та Берліном вже поділено воєнну добичу. На основі того поділу Москва має забрати Іран (Персію) та цілу Індію, а Німеччина задержить під собою цілий Близький Схід.

НІМЕЧЧИНА МОВЧИТЬ ПРО МОСКВУ ТА ІРАК

БЕРЛІН. — Коли цілий світ розписується про німецькі пляни на Близькому Сході, то Німеччина загадочно мовчить. Німецькі урядові чинники не сказали ані слова, коли Сталін визнав про-німецький уряд в Іраку, як також не заявили, чи Німеччина пішле поміч арабам чи ні.

ТІ, ЩО ВОЮЮТЬ, ЇДЯТЬ.—Жовніри бритійської армії, десь у Еритреї, в Африці, повоювавши з італійцями, засіли до біду. Світлина походить з анґлійських джерел.

РУДОЛЬФ ГЕС УТІК ЛІТАКОМ ДО ШОТЛЯНДІЇ

ЛОНДОН. — Анґлійське міністерство заграничних справ повідомило, що Рудольф Гес, третя по Гітлерові особа в Німеччині, вискочив легкопадом біля Ґлясгова, в Шотляндії, та є тепер воєнним полоненим анґлійців. Комунікат стверджує, що Гес піддався без жадного опору, подаючи своє імя як Горн, а щойно опісля представився як Гес. Анґлійський уряд вислав до Шотляндії свого представника, який ствердив, що полоненим німцем є дійсно Рудольф Гес.

„ГАЛЮЦИНАЦІЇ" ЧИ СТРАХ ПЕРЕД „ЧИСТКОЮ"?

БЕРЛІН. — Німецький уряд в офіціяльному комунікаті заявив, що Гес від довшого часу був нездоровим на умі та терпів на „галюцинації". Тому то Гітлер заборонив йому виїжджати літаком, а останній його лет був без відома Гітлера, длятого адютантів Геса з місця арештовано. Німецький уряд подав, що Гес правдоподібно загинув в летунській катастрофі.

ЛОНДОН. — Анґлійські урядові кола стверджують, що по докладному медичному огляданні лікарями, було стверджено, що Гес цілком нормальний та не зраджує найменших виявів помішання розуму.

Анґлійські чинники є переконані, що Гес втік перед „чисткою" Гітлера. Від останніх кількох місяців про нього було чути дуже мало в Німеччині. Коли 1. вересня 1939 р. Гітлер пішов війною на Польщу, він назначив Рудольфа Геса, другим по Ґерінґові, своїм наслідником на випадок його смерти. Гес, отже, належав до найвищої націстичної гієрархії. Він брав участь в гітлерівському русі від самого початку. Тому його втеча повна загадок і криє видай в собі якусь велику тайну.

НІМЕЧЧИНА ГОТОВА ДО ВІЙНИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ.

АНКАРА (Туреччина). — Франц фон Папен, німецький амбасадор до Туреччини, повернувся літаком з Берліна та мав привезти готовий плян німецько-турецького пакту. Змісту пакту не подано, однак сподіються, що буде це пакт не-нападу, та буде відноситися до німецьких плянів на Близькому Сході.

Становище Росії все більше вияснюється.

Турецькі чинники заявляють, що з визнанням Москвою про-німецького уряду в Іраку, вияснюється все більша й більша роля Росії на Близькому Сході. Вона активно приступить до воєнних операцій на Близькому Сході, й тому то останній її крок уважається надзвичайно важним. Кружляють поголоски, що в слід московським визнаням, і Берлін пішле свого дипльоматичного представника до Баґдаду, столиці Іраку.

Україна дальше журить Совєтів

Турецькі кола стверджують, що Москва йде тепер на припоні Німеччини без великих спротивів, а лиш з одною ціллю, а саме відтягнути якнайдовше німецький напад на Україну, який в опінії турків є неминучою річчю. Українське збіжжа та кавказька нафта, твердять турки, одиноко можуть врятувати Німеччину перед анґлійською бльокадою.

АНҐЛІЯ НЕ ЗАСКОЧЕНА МОСКОВСЬКИМИ СКОКАМИ.

ЛОНДОН. — Визнання Москвою іракського уряду, який тепер є у війні з Великою Британією, та можливість московсько-німецького маршу на Персію та Індію, не є цілком несподіваними новинами для анґлійського уряду. Навпаки, в Лондоні давно знали, що большевицька Росія, маючи замкнений вихід з Балтику та Чорного моря, буде шукати виходу в світ через Перський Залив та Індійський Океан. Однак в Лондоні дальше вірять, що зудар між Німеччиною та Советами є неминучим, і премієр Чорчил та цілий анґлійський уряд мають повно доказів, що як тільки Німеччина буде мати свобідні шу руку, вона зараз заатакує СССР.

АМЕРИКА НЕ ВИЗНАЄ ІРАКУ.

ВАШИНҐТОН. — Секретар Стейту Кордел Гол заявив, що Злучені Держави Америки не займуть жадного становища до подій, що відбуваються тепер в Іраку. Департамент Стейту рівнож заперечив категорично всякі поголоски, начеб то Президент Рузвелт обіцяв поміч анґлійцям в Іраку за відтягнення ними відомої Деклярації Балфура, яка обіцяла зробити Палестину незалежною державою для жидів, а тим ніби кривдила арабів.

"SVOBODA" (UKRAINIAN DAILY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays by the Ukrainian Press and Book Company, Inc., at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

Письменний текст оголошення має бути в адміністрації 48 годин перед появою числа, в котрім оголошуючий хоче мати своє оголошення.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить посилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY, N. J.

ЗА ВАЖНУ СПРАВУ

„Новий Шлях", український часопис, що виходить два рази в тиждень у Саскатуні, в канадійській провінції Саскачевані, порушив в статті під наголовком: НЕ ЛЕГКОВАЖТЕ СПРАВИ, важливе питання української преси в Канаді.

Починається стаття в замітний спосіб порадою читачам уявити собі таку можливість, що в Канаді не стало одного дня української преси. Порада на місці й для нас в Америці, бо й тут справді можна чути людей, які говорять про українську пресу якраз такими словами, що з них можна вичути немовби бажання тої хвилі, коли не стане української ґазети. Це відразу ставить перед читачем питання вартости преси в його рідній мові.

Коли приглянутися, що саме станеться, як не стане цеї преси, покажеться вповні її вартість і значіння. Отже якби таке сталося, то люди, які не навчилися англійської мови, не будуть знати того всего, що подає звичайна часопис. Правда, не будуть вони знати дечого, що не представляє великої вартости, але й правдою є, що вони не будуть теж знати багато такого, що вони повинні би знати, що їм корисно знати, що їм навіть необхідно знати.

Правда, ґазета не має якраз такої цілі, що книжка, а все таки, якби не було української преси, не могли би розвиватися різні українські культурно-освітні, гуманітарні, церковні, господарські, запомогові й інші організації серед імігрантів. Ці організації спираються на ґазету, як будинок спирається на фундаменті.

Не знав би іміґрант без ґазети не лише того, що він хотів би знати про свій край і народ, з котрого він вийшов, але не знав би теж багато з того, що він повинен би знати, як громадянин свого прибраного краю. При його слабім знанні англійської мови, англійська ґазета йому не може зробити цеї прислуги.

Вказавши на вагу української преси, згаданий часопис приходить до ствердження важливого стану української преси внаслідок воєнних умовин: „Видавничі видатки постійно збільшуються внаслідок дорожнення паперу, чорнила, машинових частин і др. Читачі, що в більшості находяться також у трудних особистих матеріяльних умовинах, мабуть не розуміючи теперішніх величезних матеріяльних труднощів своєї ґазети, звичайно не спішаться з заплатою за неї. Ось у цьому лежить найбільша небезпека для нашої преси під цю пору".

Голос „Нового Шляху" замітний як признака, що теперішня ґазетна криза це не криза лише одного або другого часопису. Це загальна криза всеї української преси в Новому Світі.

Ця криза набирає спеціяльного значіння передовсім з огляду на те, що українська преса в Америці це недобитки української свобідної преси в цілому світі. Як не стане свобідного голосу українських ґазет в Америці, то не буде вже в цілому просто світі вільних органів преси, які можуть сказати свобідно, без державної контролі, ні без страху, що люди почувають, що люди думають, чого люди хочуть.

ОЧЕВИДЕЦЬ ПРО ТЕ, ЩО ДІЄТЬСЯ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

ВІД РЕДАКЦІЇ:—На днях прибув до Злучених Держав молодий американець українського роду, що перебував довгі роки на Західній Україні, покінчив там вищі школи і брав активну участь в культурно-національнім українськім життю. Приглянувся він добре давній польській владі, як теж був свідком півторарічної московської господарки на західньо-українських землях. Імени очевидця не подаємо зо зрозумілих причин. Спостереження цього американського громадянина подаємо в серії статтей, з яких та є перша.

I.

Останні Дні Панування Польщі на Українських Землях

Що ділось на українських землях?

Від самого початку 1939 р. Польща повела ще безоглядніщу проти-українську політику. Повстання Карпатської України зелектризувало українські маси на цілій Західній Україні. Численні маніфестації, богослуження по церквах, збори ріжних організацій та установ давали польській адміністрації до нових жорстоких утисків. Але це вже не була якась державна машина, що кермує доцільно державним апаратом, бо літом 1939 року польська державна система поставила українців поза всякий закон, кинувши їх на поталу карним експедиціям та узброєним бандам кольоністів і міського шумовиння.

В липні та серпні 1939 р. в повітах Підгайці, Бережани, Тернопіль, Бучач, Збараж, Заліщики, Теребовля й Золочів, ділося справжнє пекло. Від села до села їздили поліційні відділи т. зв. відділи „К. Г.", цебто „**карни ґарнізон**". Були це відділи, створені спеціяльно для нищення українців. Складалися вони у більшій своїй частині з кримінального міського елементу, який рекрутувала польська адміністрація для пацифікацій українських сіл. Відділи К. Г. мали зелене умундурування, гранатові нараменники з буквами К. Т., револьвер, кріс, ґумову палицю та штилет.

Вони їздили від села до села та вчиняючи всюди криваві поминки. В тому їм помагала польська поліція на місцях, що заздалегідь приладжувала списки тих українців, які мали впасти жертвою „карного ґарнізону".

Памятаю дуже добре таке „гуляння" відділів КҐ по селах над Золотою Липою, цебто в бережанському та підгаєцькому повітах. „Спацифіковані" були такі села як Потутори, Котів, Саранчуки, Литвинів, Божиків, Волощина, Рудники, Носів, Завалів й інші. „Таке „гуляння", як це поляки називали, відбувалося в такий спосіб:

До села влітало кілька автомобілів з відділами КҐ. Місцева поліція, що при помочі конфідентів, часто й українських, мала вже готовий список „подейжалих вивротовців", зараз стягала списаних до помешкання постерунку чи до школи. При арештуванню звичайно нічого не говорили, крім слова: „Ходзь!". На постерунку, мущин справила роздягали до нага і клали на вже приготовані лави. Потім, один з поліціянтів сідав на голову, а інші били ґумовими палками. Коли по кількох мінутах жертва такого биття мліла, її відливано водою й знову бито. Коли людина мала ще яку таки память, тоді її казали співати що „Еще Польска не згінела", або примушували повторяти соромицькі пісні чи образливі слова, звернені на адресу України та українського народу. В Божикові вчинили собі криваве „гуляння" під церквою. „Карни ґарнізон" зробив шпалір та змушував переходити середнею всіх мешканців села, цебто всіх тих, що їх вспіли зігнати під церкву. Були в товпі здебільша жінки з дітьми та старші люди. І їх не минули ґумові палки та копання поліційними чобітьми, як переходили через поліційний шпалір.

В Литвинові, підгаєцького повіту, комендант такого відділу КҐ приказав публично о. Вол. Літинському, місцевому пароховi, перед усіми людьми чистити чоботи та повторяти під загрозою револьвера, що „Україні не било і нє бендзє".

По такій операції тих, що були на списках, вивозили автами до таких міст як Бережани, Підгайці чи Тернопіль. Там їх кидано до тюрми. Інтеліґентів вивозили до Берези Картузької. Знову менше ідейних українців випускали по кількох днях на це, щоб за кілька днів знову їх забирати до тюрми. Можна сміло сказати, що по селах, які я знаю, було 90% мешканців битих або арештованих, а лиш мала частина врятувалась утечею до лісів чи на друге село або місто.

До Берези Картузької забрали ще на початку о. М. Маєска з Новосілок, підгаєцького повіту, дир. Івана Данькова, голову підгаєцької філії „Просвіти" активного діяча в повіті (І. Даньків, б. член Корпусу Січових Стрільців, помер тепер в тюрмі ҐПУ), з Тернополя вивезено до Берези І. Павлишина, урядовця української фабрики паперців до курення „Калина", з Литвинова вивезено селянина Білика й інших. В серпні 1939 р. ніхто вже не знав ні рахунку ні імен тих, що їх вивезли до Берези, бо вивозили їх масово ночами на автомобілях. Очевидно, що говорю тільки пр те, що сам знаю і де я сам перебував.

Реакція на польські звірства.

Українці реаґували як могли проти диких „гулянь веселих „карних ґарнізонуф", „стшельцуф" та умундурованої поліції. Українська молодь що найбільше терпіла, тікала куди тільки могла, в ліси, а найбільше до міст. Деякі села, головно в Бережанщині, ставили чинний опір польським карним відділам. По інших селах Підгаєччини селяни відбивали карні напади камінням, а під військові автомобілі підставляли борони. Поліція мстилась і розшивала селянам стодоли, била вікна по хатах, зривала дахівку, тощо. Та найбільше терпіли українські кооперативи, бо по таких випадках поліція їх плюндрувала, товари нищено чи змушувано як муку з цукром і т. п.

Українці вірили, що їхнім терпінням таки прийде кінець. Вони вживали один одного до витривалости і гарту. Українські священики відгравали тут спасенну ролю, бо своїми проповідями у церквах піддержували нарід на дусі. Польська влада так тоді поводилась, що навіть ті українці, що вірили, в якусь співпрацю з поляками, почали цілком змінювати свої погляди в тому відношенні. Війти та солтиси по селах, дарма що це ніби були надійні для поляків люди, також змінились у своїх відношеннях до Польщі. Багато з них було битих. Пригадую, що війт на 9 сіл у Волощині, Корнель Осадца, знаний український патріот на цілу округу (він запровадив у свойому селі водотяги, так, що кожний селянин мав воду в хаті й в стайні) був битий членами „карного ґарнізону". Йому також казали публично чистити черевики посіпакам зо згаданого „ґарнізону", що складалось зо шумовиння з Підгаєць, яке ще перед кількома місяцями жебрало сотика на хліб перед староством у того самого війта, над яким тепер знущалось.

Весь український активний елемент села став на чорній лісті відділів КҐ. Бувші члени „Просвіт", Рідної Школи, кооператив, „Сільського Господаря", драматичних кружків чи хорів, все це було безпощадно нищене карними експедиціями.

Німецько - советський пакт та польська реакція.

Коли 23. серпня 1939 р. раннішні радієві комунікати подали про заключення німецько-советського пакту, дуже мало було таких поляків, що вірили, що це було звернене проти Польщі. Урядові комунікати інтерпретували цей пакт як спробу Німеччини „застрашити Польщу", щоб тим робом змусити її до уступок в справі Данціґу. Та війна висіла вже на волоску. Вказувала на те, теж і бешкетування по українських селах та знущання над українськими діячами. Це була, на думку польських патріотичних чинників, частинна підготовка до війни. Зате на інших ділянках поляки дуже мало робили. Здавалось, що щось осліпило польський уряд та цілий нарід. Якась незрозуміла зарозумілість та самопевність охопили цілу польську суспільність. І тому всі вони легковажили собі Німеччину. Замість приготовлятись, то військові, учителі, постерункові й ін. вихвалювалися, що „за тши дні бендзєми в Берліне". В збройну інтервенцію з боку Москви ніхто не вірив. Такого навіть ніхто не припускав. По всіх публичних місцях порозвішувано боєві клічі, очевидно навіть тоді тілки в польській мові, про те, що поляки „сільні, зварці і ґотові". Ось так, бомбастика заступала серіозну підготовку до боротьби зо сильним ворогом.

Мобілізація й війна.

Серед таких обставин не диво, що навіть мобілізацію поляки почали дуже пізно. Відбувалася вона в повному безладді, бо була непідготована. Такого непорядку, який був підчас польської мобілізації, не сподівалися навіть найгірші вороги Польщі. Другі річники кликано вже в днях 2—3 вересня, а вони майже не ставилися до місць їхнього збору. Мобілізованих кликано спеціяльними картками, але фактично поліція вганяла від хати до хати та прикладами рушниць виганяла мобілізованих. Не зважаючи на страшні катування, яких зазнали українці з рук польських карних відділів за останні місяці польської окупації, вони, цебто українці, виконали мобілізаційний поклик. УНДО злożило декларацію у Варшаві, якою запевнило, що українці стануть в обороні польської держави. Це саме зробили тоді теж і жидівські посли.

З вибухом війни, українці відчули, що надходить для них рішальна хвилина. Ніхто з них не вірив, що Польща зможе далі існувати в дотеперішнім виді. Тоді третього дня по нападі німців на польську територію, поляки почали говорити про „**автономію для українців.** Львівське польське радіо, крім апелів до „наших браців українцуф" почало вже надавати українські пісні... Та все це виглядало радше на жарт, бо події котилися стрімголов.

Як вже сказано, польська мобілізація виглядала на якесь велике божевілля. Не було ніґде порядку, якогось точности чи солідности. В Тернополі цілими днями стояли змобілізовані мущини, разом з зареквірованими кіньми і возами, не знаючи, що робити. Все це виглядало на якісь зле зааранжовані ярмарки по містах.

Та німці скоро унеможливили навіть і ту мобілізацію. Вже на третій день вони бомбардували Тернопіль. Залізнична лінія Красне—Золочів—Львів, та Львів—Тернопіль були чисто знищені. З Тернополя [illegible] полк піхоти, але вже на стації в Глубічку німці збомбардували його разом з полковою орхестрою, що грала військовий марш.

Пробували німці також збомбардувати залізничний вузол на стації Потутори, але це їм не вдалося. Не можна ніяк зрозуміти, як це сталось, що поляки не підготовили майже ніякої проти-летунської оборони. В Тернополі було на вулицях кілька скорострілів, але й ці скоро зникли. Я був свідком, як в Тернополі, на вулиці Міцкевича, польський літунський стріляв до німецького літака — з револьвера. Але, правду кажучи, літак летів дуже низько, так, що можна було бачити виразно обличча летуна. Це непідготування з боку Польщі до проти-летунської оборони мабуть заохочувало німців до відважних та низьких летів.

Німці не скидали парашутистів в Галичині. Принаймні в таких повітах, як Бережани, Підгайці чи Тернопіль, ніхто про це не чув. Також не було там чути про якихсь німецьких шпигів. Це може було там, де було більше німців, себто в Західній Польщі.

Ціла польська війна була така, що аж жаль було на неї глядіти. Не було авт, ні великих машин, дарма, що роками польський уряд стягав величезні суми на армію. Коні тягнули гармати і понтони. Часто десятки людей та вояків помагали тягнути військові обози чи артилерію.

Триднева Україна.

Як тільки українці побачили, що польська влада не вміє ніяк дати собі ради, почали наставляти свою власну. І так в повітах Бережани, Підгайці, Тернопіль, Теребовля, Збараж, Бучач, Заліщики, цебто аж по Збруч, існувала на протязі трьох днів українська влада.

(Продовження на ст. 3-ій)

АНДРІЙ ЧАЙКОВСЬКИЙ.

БОГДАНКО

Історичне оповідання з другої половини XVI століття.

(11)

Горе піхотинцям, між яких вженеться з шаблюкою чи зі списом кінноточик. Не сам лише він рубає ворога, а й кінь йому помагає. Він зі своїм паном за-одне: одне тіло, одна душа, вони розуміють один одного. Козак рубає шаблею, кінь розбиває й валить до землі грудьми, кусає зубами, толочить передніми ногами, бє задніми, він не менше робить ворогові шкоди, як озброєний козак...

Таке було й тут. Деякі татари, навів одягнені, скакали в воду. Та їх як не досяг спис із берега, то досягла мушкетна куля, чи стріла з натягнутого лука.

Богданко був між першими. Наче той справдішний янгол смерти твердою рукою стинав татарські лоби одним махом гострого меча, що його дав йому при прощанні тесть.

Хто в бою його бачив, пізнав би, хоч він пізнав би був його: очі набіглі кровю, закушені губи, уста наче щось шептали за кожною відрубаною татарською головою. Козаки з дива не сходили. Татар залишилося всього кілька, між ними якийсь татарський старшина, що ломаною українською мовою обіцяв за себе окуп. Саме договорювалися за ціну, як прискочив іструбом Богдан і відрубав татаринові голову:

— Це тобі окуп за дружину, за синка, за матір! — крикнув несамовито. Богданко зареготався страшенно й пігнав добивати решту...

— Розрубав кількасот дукачів, — сказав один козак.

— Запропастив кількох бранців, — обізвався другий.

— Добре, певне, йому допекли...

— Не чув, як просичав, за кого окуп бере?

— Стращно завзятий, добрий на ватажка.

Так говорили одні, відпочиваючи. Інші погналися з арканами ловити татарських коней, що порозбігалися, налякані галасом битви.

— А коли підемо на тих? — питав Богданко отамана Жолоба, вказуючи на другий бік.

— Ті до нас уже не прийдуть, а нам туди не подорозі.

— Отамане! Мене страшно свербить рука. Як би мені так зібрати кількох охочих, перейти ріку...

— Буде з тебе! Шкода людей та коней. Я не боюся, що татари нас вигублять, але переправа... переправа, козаче! Дніпро, любить своїх чубатих діток, але жартувати з ним не слід. Кого візьме в свої обійми, живим не випустить.

Не було ради. Отаманський наказ — закон!

Козаки забрали пригожу зброю, сідла, то-що, поспинали татарські коні й пустилися додому. Вони знали, що тепер якийсь час буде спокій.

Татари з того боку Дніпра дивилися безрадно на розгром найкращої своєї частини. Вони кидали в бік козаків прокльони.

На Січі приняли загін радісними витуками. Про завзяття та меткість Богдана Ружинського йшли по куріням розмови:

— Побачите, що з нього ще вийде другий Байда-Вишневецький.[31])

Повага та значіння Богдана Ружинського на Січі більшали з дня на день. Алеж бо й не диво: де начо походом, хоч і найнебезпечнішим, він ішов добровольцем, не вагувався йти на найбільшу небезпеку, коли була справа з татарами... А було в тому часі декілька вдалих походів на ногайські улуси[32]) та на турецькі оселі над берегами Чорного моря. Та тільки вони його не вдоволили. Йому хотілося застукати татар у їх власній хаті, у Криму.

Богданко раз-у-раз заохочував козаків до такого походу й таки добився того, що козацтво зажадало від старшини, щоб скликала велике коло.

Коли козацтво зійшлося, старшина ввійшла всередину кола з відзнаками свого уряду, січові літаври[33]) замовкли, кошовий попитав козацтва, на що скликано велике коло?

Виступив один запорожець:

— Товариство в похід преться. Давно вже більшого походу не було, а ми не на те тільки живемо, щоб від ногайських конокрадів оганятися, сіль возити, за ордою стежити та переправ пильнувати. Цим козацтво нівечиться, втрачає силу свою й бабіє... А орда що-раз нахабнішає, під Січ підходить, у наші кітлі заглядає. Треба татар провчити, треба їх у їх кодлі застукати, треба Кримові пригадатися, що ми ще живемо...

— Добре говорить, — гукали козаки: — нам на Крим треба...

— Чи товариство згідне з цим? — спитав кошовий.

— Згідні!

— А може є такі, що не хотять?

— Таких у нас не буде...

— Отож вирішено йти на Крим. Та всім кошем нам іти не можна, — казав кошовий; — годі залишати Січ-матір без захисту. Ми підемо в похід усі, а ногайська орда підгляне, що на Січі пусто, нападе на нас та все до-тла порушить...

— Добре кажеш, батьку кошовий, — обізвався старший запорожець, — не слід Січі залишати без оборони, всім кошем іти нам не можна.

— Як так, то вибирайте собі до того походу наказного,[34]) — сказав кошовий.

(Дальше буде)

[31]) Дмитро Байда-Вишневецький — волинський пан, перший знаний в історії козацький старший, побудував 1552 р. укріплення на Малій Хортиці (острів на Дніпрі) для боротьби з татарами. При допомозі Литви й Московщини вів боротьбу з татарами. В поході на Волощину попав у турецький полон, і в Царгороді 1563. р. його покарали на горло. Про Вишневецького народ склав багато оповідань та пісень, де він називається „Байдою". Одну з тих пісень ми й досі співаємо („Ой, пе Байда мед-горілочку").

[32]) Улус — країна, що належала якомусь татарському, чи турецькому родові.

[33]) Літаври — мідяні кітли (бубни) з натягненою на них шкурою; ними скликали на раду.

[34]) Наказний кошовий — заступник кошового, його вибирали на якийся час, а тоді він мав ті самі права, що й кошовий.

ПРЯМУВАННЯ І ПООДИНОКІ ВИПАДКИ

Ще підчас першої світової війни Винстон Чорчил, що був тоді міністром фльоти, заявив, що треба звертати пильну увагу на тенденції, а не на епізоди. Себто, треба дивитись на сталі, далекосяжні прямування, а не на поодинокі випадки на шляху до цілі.

Поодинокі випадки можуть бути такі, або сякі. Вони можуть бути цілковито непередбачені. Вони можуть бути успішні, або невдачні. Та вони не конче вирішують основне, стале і далекосяжне прямування, яке є, чи повинно бути провідниками добре обдумане і з великою витревалістю виконуване.

Коли хтось вибірається возом до далекого міста, то цю його їзду можна порівнати власне до оцього сталого прямування, до тенденції. Він їзду наперед плянує, розважує, вирішує. Коли він остаточно пуститься в дорогу, то це станеться не випадково, тільки пляново. За годину, чи дві, чи пізніше, знаючи скорість коней, і знаючи шлях, яким він буде їздити, можна досить точно обчислити, в якім становищі він буде знаходитися.

Але на тім шляху чоловік буде зустрічати чимало випадків, епізодів. Він може натрапити на бурю, зливу, повінь, зірвання моста, чого лиш загальниково міг сподіватись. Може натрапити на розбишак, може захворіти, чи зазнати якогось покалічення. Це все поодинокі епізоди, яких годі передбачити, а можна лиш загальниково їх сподіватись. Колиб, одначе, хтось в когось впевняв, що по дорозі йому цілком певно сполохаються коні, що в нього вдарить грім, або під ним завалиться міст, то такого чоловіка нормальні люди висміялиб. Бо тих подробиць, тих поодиноких випадків, чи епізодів, передбачити [illegible] чоловік не може. Зате можна досить докладно передбачити той шлях, яким чоловік їхатиме і місце, на якому він в дану пору буде знаходитись.

Головне прямування, чи тенденцію, можна вгадувати і треба вгадувати. Хто цього не передумував і наперед не плянував, з нього так само сміялисьб, як з того, що наперед хотів би вгадувати поодинокі випадки, чи епізоди.

Чоловік, який запрягає коні не знаючи наперед, до якої цілі має їхати, виглядає так само глупо і ненормально, як той чоловік, що наперед ніби знає, що в нього вдарить грім.

Те саме з великими суспільно-політичними рухами, те саме з заграничною політикою, те саме з війною. Головні тенденції є точно наперед передумувані, пляновані і перепроваджувані даними провідниками. Вони знають в яку пору, на якому місці, їх акція буде йти і зупинятись. Але поодиноких епізодів ніхто з них точно передбачити не може. Їх лиш загальниково можна передбачувати. Бо колиб провідники могли точно обчислити ці поодинокі епізоди, то вони передбачувалиб катастрофи, не пускалисьб у дорогу і не булоб на світі стільки здетронізованих королів і повалених лідерів, не булоб розгромів ріжних держав.

В політиці також діють певні сталі тенденції і тисячі ріжних відорваних, необчислених епізодів. Смішно вгадувати наперед ті епізоди. Це булоб ворожбитством. Але смішно також булоб не брати під увагу тенденцій і не слідкувати в кожну пору за їхнім розвоєм.

Тенденції народів зокрема европейських, є досить сталі. Кожна з тих тенденцій має в основі теперішнє і майбутнє добро свого народу. Кожна з них прямує до розросту, до захоплення якнайбільших територій, до накопичення якнайбільших матеріяльних дібр, найбільших матеріяльних дібр.

Гітлерівська Німеччина завдала страху багатьом державам. Її бояться нині навіть ті держави, які з нею кооперують, серед них й Італія. Союз Італії з Німеччиною це лиш опортуністичний епізод, якого, до речі, здається не передумав якслід Мусоліні і скочив у нього під враженням перемоги Гітлера над Францією. Гітлерівської Німеччини боїться Мадярщина, Болгарія, не кажучи про Румунію й підбиті німцями інші держави. Їх співпраця, або спротив Гітлерови це епізоди, яких важко було наперед точно вгадати. Договір югославянського реґента з німцями й повалення опісля тогож реґента, вказують наявно, як необчислимими являються ті епізоди.

До вибуху цеї війни нераз говорилось, що Німеччина, колиб пішла до війни, матиме проти себе майже всі европейські держави. Тепер бачимо, що велика частина тих держав нині співпрацює з Гітлером. Невже це передвоєнне балакання не мало важних основ і було нерозсудним ворожбитством?

Ні. Німеччина має нині проти себе більшість, коли не всі европейські держави, хоч ті держави ніби співпрацюють з Німеччиною. Співпраця це тільки епізоди. Тенденція лишається та сама. Не звертаючи уваги на уряд Петена і його „співпрацю" з Гітлером, життєві інтереси Франції є далі такі самі ворожі до Німеччини, як були до війни. Ворожими є основні тенденції Бельгії, Голяндії, Данії, Норвеґії, Мадярщини, Болгарії, Румунії, Югославії, Греції, Польщі, Совєтів а навіть, як сказано, Італії. Ті держави можуть мати ще свої власні розрахунки. Але ворожими в загалі до Німеччини вони є тому, що сильна Німеччина, своїм тягарем так заважить на їх суверенности, що ледви, чи з тої суверенности щонебудь останеться. Коли одно дерево виростає понад інші, воно автоматично іншим заслонює сонце і витягає соки. Правда, буває і таке, що менше дерево душить ще менше. Те останнє хвилево може зрадіти, коли те найбільше дерево заглушило те, яке його душило. Але та радість хвилева, бо задушенні середнього дерева, найвище дерево задушить і найменше.

Сортування подій на тенденції і епізоди не таке легко, як на перший погляд виглядає. Бо більші епізоди, себто поодинокі випадки, самі для себе стають тенденціями і мають в собі чимало менших епізодів. Наприклад, співпраця уряду Петена це, безперечно, епізод, коли брати головні інтереси Франції. Але та співпраця триває довший час, вона розкладається на ріжні фази, які з черги є також епізодами. Це можна порівнати до нападу розбишаків на чоловіка, що вибрався в далеку дорогу. Він не передбачував цього нападу. Цей напад прийшов нагло. Але сам напад розбишаки плянували і виконували його у відносно довшому часі; чоловік втікав перед ними, підганяв коні; вони перехоплювали його, старались покалічити його, чи коні; вивязувалась перестрілка і т. п. Отож ця сама боротьба, хоч є епізодом, коли ходить про цілу подорож чоловіка до міста, але має тенденцію сама в собі і безліч своїх власних епізодів.

Сортувати світові події на тенденції і епізоди, а опісля ті епізоди знов на тенденції і епізоди, визнаватись слід в тенденціях, а забезпечуватись перед епізодами — це мистецтво державного проводу.

АНГЛІЙСЬКІ НАЛЕТИ НА НІМЕЧЧИНУ ПОСИЛЮЮТЬСЯ

ЛОНДОН. — В тому самому часі, як німецькі літаки напали на Лондон, літаки РАФ зробили масові налети на Берлін та Гамбурґ. В Берліні поцілені були численні будинки. В Гамбургу, як признає саме німецьке командування, англійці ушкодили пристань та численні промислові будинки Гамбурґу. Знищено рівнож мешканеві будинки, та вбито й поранено багато осіб.

КОЖНИЙ СВІДОМИЙ АМЕРИКАНСЬКИЙ УКРАЇНЕЦЬ ПОВИНЕН БУТИ ЧЛЕНОМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ.

(Продовження зо ст. 2-ої)

Очевидець про те, що діється в Зах. Україні

Українська молодь перебрала владу, а жовто-блакитні прапори зачали повівати з державних будинків. Українська міліція повинна тоді службу безпеки.

Польська армія тікала в повному безладі з Волині через Поділля в напрямі Румунії. По дорозі вона нищила українські села, вистрілювала масу людей, а головно мстилася на тих селах, де зорганізовано для вдержування порядку українську міліцію.

В суботу, 16-го вересня 1939, Тернопіль був буквально завалений польськими генералами, міністрами та чужинецькими представництвами, в тому числі й американським. Визначні польські дигнітарі тікали, видно, на свою власну руку, бо не було жадного ладу. Ніхто вже не слухав польської влади, бо її фактично не було. Товпи війська чи поліції робили собі самі порядки по українських селах; там, де вони були в меншості, їх розброювали українські повстанці. Цікава річ, що польські кольоністи зникали рівночасно з польською армією. Але їхне майно розбирали самі ті польські загони, що ґуляли по українських селах.

На передодні большевицького вмаршу на українські землі, польське радіо, здається з Кремянця на Волині, безнастанно потішало поляків, що „велька, червона армія пшиідзе нам на помуц", щоб бити Гітлера...

А німці були вже у Львові, а москалі не спішились йти полякам на поміч... Так кінчила Польща своє панування в Західній Україні. Вистрілювала українців, а у Львові, перед самим приходом німців, вчинили ще страшний погром і над жидами. Тепер ті поляки, що лишилися під большевицькою окупацією, в дуже озлоблені на польський уряд за його безрадність. Вони навіть складають повні злоби та сарказму пісні на своїх бувших провідників. Ось зразки їх:

„Як Гітлер будовал самольоти,
То Складковскі казал мальовац плоти.
Як Гітлер будовал танкі,
То Бек ходзіл до коханкі.
Як Гітлер будовал лінійон Зигфрида,
То в Польсце кшичано:
Бій рєзуна й жида!"

Це гумористичні пісні, уложені самими поляками, що криють у собі страшну трагедію провалу Польщі, коли то в Польщі ґрасували карні відділи, щоби бити і калічити тих самих горожан, від яких три тижні Польщу розбито, хоч по правді її апарат був уже спаралізований 4-го вересня.

А тимчасом над Західньою Україною нависло нове мареєво. Винищена, спльондрована війною та польськими карними експедиціями українська земля попала в руки азійського сатрапа-Сталіна.

ШІКАҐОВСЬКА ХРОНІКА

подав Степан Куропась.

Ген. В. Сікорскі був офіційним гостем міста Шікаго в неділю, 20. квітня. З цеї нагоди місцева польська кольонія справила йому велику овацію. На Площі Вояка слухало Сікорського 60,000 людей. Сікорскі все і всюди підчеркував демократичність будучої Польщі і спільність інтересів Польщі, Америки і Англії. Ген. Сікорскі це той самий прославлений поляками „герой Львова", що коли був премієром Польщі, зявлявся в соймі все в уніформі і грозив українським послам з Волині (Галичина тоді участи у виборах не брала), що викине їх за двері за це, що вони протестували проти кольонізаційної політики його товариша Вітоса. Цей самий Сікорскі втікав зі Станиславова в часі т. зв. чортківської офензиви У. Г. Армії. Він пробував дістатися до влади в Польщі в часі т. зв. майового перевороту в Польщі. Стоячи на чолі четвертої дивізії польської армії, що складалася з українських полків, виступив був в обороні тодішнього президента Войцеховського, а проти Пілсудського. Сікорскі програв був баталію з Пілсудським, а українська кров полялася тоді під Скверніцами коло Варшави в обороні цього „оборонця Львова". Нині ген. Сікорскі знова заговорив про демократію, бо так йому вигідно, а шікаґовська польська преса однодушно називає його по тоталітарному „вождем Польскі", і то великої Польщі.

Литовський президент Сметона приїхав на стало до Шікаго, де живе найбільша литовська кольонія, що числить 100 тисяч душ. В неділю, дня 4. травня витали його не лише його земляки, але і місто Шікаго з посадником міста на чолі.

Сметона відвідав важніші литовські і американські установи та виднійших людей з духовного і світського стану. Теж говорив на обіді, що його давали в його честь в „Палмер Гавз".

Говорив те, що бачив, що пережив від часу, як червоні війська вмашерували до Литви, а він утік до Німеччини.

Про те, що діється тепер в Литві, переходить всякі поняття, говорив литовський президент. З малої, але заможної Литви, де не було безробіття, зробила червона Москва такий „рай на землі", що задушеним бажанням кожного литовця є тільки те, щоб вирватись з цьої „щасливої землі". Терор, концентраційні табори, колективні господарства, безбожна пропаганда, низький уровень життя, брак продуктів, ліків, це ті благодати, якими обдарував литовський нарід червоний сатрап Сталін, що з щасливої колись Литви зробив правдиве пекло на землі. Привіз він з собою перший литовський державний прапор в часі проголошення самостійности Литви. Цей самий червоний, зелений і жовтий прапор повівав в часі й того бенкету, на якому він говорив. В Америці буде працювати в справі визволення Литви і твердо вірить, що Совєтський Союз, який є новітньою тюрмою народів, та що він розлетиться, а на його руїнах повстануть: нова Східна Европа і новий лад!

Хто виграє війну, питали кореспонденти Сметону?! На це не хотів він відповісти, бо казав, що в сьогоднішних часах не виплачується бути пророком.

Д-р ВОЛОДИМИР ҐАЛАН.

З Визвольної Боротьби Америки й України

(Докінчення)

Наша Армія і воєнні студії.

Битву над Брендівайн мав я нагоду вивчити зі старшинами 79 дивізії, які обїхали ввесь фронт і мали видати свої думки про тактику полководців. Для мене було це дуже цікаве, бо нагадувало мені у великій мірі нашу визвольну боротьбу, нашу армію та її організацію. І наша армія, як і армія Вашинґтона, мала сильнішого противника, була слабо вишколена, організувалася в часі боїв, не мала достаточного числа фахових старшин і була змушена брати чужинців до проводу своїх операцій.

Ця поїздка вказала мені, яке велике виховне значіння мають такі студії боєвищ, їх пляни, тактику полководців, розміщення військ та вивчення терену. Ось один приклад:

В 1910 та 1911 роках брав я живу участь в організації пласту в золочівській ґімназії. Від тодішнього поручника австрійської армії, а потім начального полководця Гал. Армії — Стефанова ми одержали військові мапи і протягом двох літ знали кожну доріжку, кожний горбок біля Золочева. Наступали й обороняли ріжні позиції, а після одного такого наступу на гору під Ясенівцями наша чета попала на перешкоду в формі терниии. Ми пройшли та наші „мундури" виглядали пожалься, Боже...

Та цей досвід став нам скоро в пригоді.

В липні 1919 р. Галицька Армія відкинула поляків на лінію Гологори-Скваряви. Три дні йшли безперервні бої, щоби проломити ворожу лінію. Не стало нам набоїв. Не було чим відбивати ворожого протинаступу і наша армія зачала відступ. Батерія 2/10 прикривала відворот аж до Золочева, а коли і їй не стало набоїв, осталася для оборони одна гармата, а інші відступили взад з відступаючим корпусом. Завданням цеї гармати було здержання наступу ворожих панцирних поїздів, здержання бодай хвилево ворожого наступу, щоби дати змогу пройти нашим відступаючим військам гостинцем на Тернопіль.

Гармата скрилась біля корчми на роздоржі Почапи-Княже. З чола гармашів ллється гарячий піт. Вони доносять решітки набоїв. Хорунжий Будзан, старий досвідчений вояк, сам наставляє проціл, бо кожний стріл має своє призначення. Всі глядять на нього, наче моляться, щоб стріл попав... Засвистів стріл і на залізничім торі піднялась куряьва. Ворожий панцирник втікає взад... і шлях на Тернопіль вільний... Стріл за стрілом іде на ворога і він здержує свій наступ. Та його артилерія знайшла „нас"... і сіє шрапнелями довкруги, а ми лише ждемо, щоб їм відповісти. Гостинець на Тернопіль вже пустий і наше завдання скінчене. Корпус відійшов, ми осталися самі: десять кінних гармашів, одна гармата і десять набоїв.

Оставимо гармату?

Нізащо в світі! Гармаші стягають гармату в рів і так бігом доходимо на Глинянське передмістя Золочева. Місто наче вимерло, ні живої душі. По дорозі ми забрали ще кілька ранених коней та всяких воєнних припасів, які залишила відступаюча піхота. Залізнича стація була вже в руках ворога і нам відступ був відрізаний. По дорозі я забіг до дому о. Ю., попращався наборзі та дав приказ рушити на Брідське передмістя, а потому полевими доріжками на Козакову гору. Як ми проїхали, не знаю. Тямлю тільки, що приходилось нам випрягати коні і тягнути гармату самим, бо лісовою доріжкою не можбуло проїхати. Гармаші падали від умучення, та про залишення гармати ніхто й чути не хотів. Коні рвали постромки і якийсь селянин дав пару волів, щоб нам помогти. Де були наші частини, ми не знали. А коли дійшли до Козакової гори, перед нами наче на долоні розкрилось містечко Золочів, а там далі цілі кольони ворожого війська.

Така ціль трапляється гармашам раз на рік і не був би це гармаш Галицької Армії, колиб дозволив ворогови на такий парадний марш.

Умучення десь зникло і Будзан знову сидить на гарматі і готовить проціл, і то на нашу церкву оо. Василіян, бо якраз там проходить ворожий полк. Засвистів один стріл, другий, треїтй, піднялась курява і ввесь ворожий полк розбігся по полях. Наступ і побідний похід здержала одна гармата з Козакової гори.

Біля 6. год. ми злучилися з десятим полком. До бригади пішло вже звідомлення, що наша гармата страчена, батерійний командант і гармаші вбиті.

Колиж я розказував командантови полку, пок. от. К. Карасеви, куди і якою дорогою гармата відступала, він здивовано спитав мене: Звідкіля ви знаєте цю доріжку? Її нема на карті. На це я відповів:

„Пане отамане, голошу слухняно, що я був пластуном золочівської ґімназії".

Таке траплялося не тільки мені, але й іншим пласунам золочівської ґімназії, бо всі вони в той час були старшинами нашої армії.

Висновок.

Зміняються роди зброї, але основи воєнної тактики незмінні. При вивченню битви над рікою Брендівейн усі старшини 79 дивізії були згідні в тому, що плян ген. Гова, вибір місця і переведення самого наступу відповідає всім вимогам і нинішньої воєнної тактики та був можливий тільки на основі точного знання терену.

Без сумніву і батерія 2/10 булаб осталася під Княжем, колиб не знання терену, придбане при українських пластунах в 1911. р.

Тоді ми вчилися воєнної тактики в теорії, та тепер можна її вивчити з дійсних подій у кожній околиці.

І хто спише цю історію українських боєвищ з військової точки погляду, зробить велике і корисне діло.

Проф. Микола Чубатий.

ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ІСТОРИЧНОМУ РОЗВОЮ

(З серії докладів на українські теми, що були влаштовані Департаментом Східньо-Европейських мов Колюмбійського університету разом з У. Н. Союзом).

(16)

Українська освіта та шкільництво.

Українська освіта та шкільництво пробивали собі шляхи аж до нині серед невимовно важких обставин хочби тому, що шкільництво та освітні установи в цілій Европі (може з виїмкою Анґлії) є під виключною контролею державної адміністрації, яка старається накидати тим установам свій ідеольоґічний напрям у вихованні, на російській Україні аж до 1917 року не було ніяких українських шкіл, тільки російські. Деякі російські державні установи як прим. Харківський університет чи Юго-Западноє Отделеніє Императорського Ґеоґрафическаго Общества чи Историческое Общество Нестора Літописца чи знаменитий історично-літературний журнал Киевская Старина тільки тому мають заслуги перед українською культурою, що в них головно працювали українці та використовували їх офіціяльну марку для культурної української роботи опрацьовуючи українські теми в чужій мові. Зрештою на Україні в шкільництві чи освітніх установах працювали звичайно найбільші вороги української культури. Деякі з них як приміром так звану **западнорусску школу істориків** російський уряд свідомо попирав для ширення помилкових поглядів на українську культуру. Та школа істориків все дуже старанно закривала сліди лунности українського народу зі західньою Европою, видвигала спільні інтерси українського та російського народу (прим. оборона православія), українську католицьку культуру представляла як чужу інтриґу та промовчувала її ролю в житті українсвкої нації. Розпалювала вона ненависть до поляків, але замовчувала печаливо всі насилля Росії над Україною. Вплив тої історичної школи навіть на українських старших істориків був значний. Він ще нині популярний серед української старшої інтеліґенції.

Розвій української культури в границях Австрії.

Кращі обставини найшла західня частина українського народу для розвою своєї культури під пануванням Австрії; вони погіршилися зовсім в часі 20-літнього володіння на тих землях Польщі. Центральна Духова Семинарія у Львові (1783), інститут українських студентів при віденськім університеті званий Барбареум, низка українських університетських каҍедр при львівськім університеті на переломі XVIII і XIX. стол. звані Студіюм Рутенум, а згодом нечисленні, але визначними науковими силами обсаджені катедри на львівськім університеті при кінці XIX. та на початку XX. століття зробили прямо переломову роботу в двигненні української національної культури. До першої російської революції (1905) Львів був одиноким її схоронищем. Довголітна боротьба за основання повного українського університету у Львові, до якого заложення з одного боку не хотіли допустити на тій части Австрії всесильні поляки, з другого боку Росія дипльоматичними інтервенціями, був доказом культурного зросту тої частини української нації. Австрійську частину України або так звану Галичину перед світовою війною загально стали називати **Українським Піємонтом.**

Австрія розбудувала цілу сітку українського народнього шкільництва та частинно середнього; потрібні браки доповняв український нарід закладанням приватних шкіл силами всенародньої установи „Рідної Школи".

Розбудоване Австрією українське шкільництво на 85% зліквідувала польська адміністрація, коли на ті землі прийшла Польща до влади.

Боротьба за український університет у Львові під Польщею довела до утворення унікату в історії вселюдської культури, бо до утворення Українського Тайного Університету у Львові. Повних 4 роки існувала тайна найвища школа постійно переслідувана польською поліцією, серед постійної конфіскати книжок, професорських викладів або й шкільного приладдя. Нерідко професор з комплетом своїх слухачів та слухачок був арештований. А проте чотири роки тривали прелекції, іспити. Наукове імя професорів склонило кілька сусідних заграничних університетів ті студії вповні признавати; не признавав їх тільки польський уряд.

Українська наука модерних часів.

Навіть серед тих непригожих обставин розвивалася українська наука. Краще розвивалися гуманістичні науки ніж математично - природничі (Сайнсес). В **історичних науках** треба розріжнити стару школу істориків, до якої зачисляють М. Костомарова, В. Антоновича, Ор. Левицького, Ол. Лазаревського, Мих. Драгоманова, Єфименко, Дм. Багалія та других.

Творцем нової історичної школи став Мих. Грушевський та ціла його школа на східній та західній Україні як Дорошенко, Томашівський, Крипякевич, Крупницький, Антрусяк, Окиншевич, Борщак та другі. Маю теж честь вчисляти себе учнем Мих. Грушевського, найбільшого українського історика.

Дослідниками української літератури були Огоновський, Ст. Стоцький, Перец Кримський, Єфремов, М. Грушевський, Возняк, та другі. Етноґрафію досліджували В. Гнатюк та Ф. Колесса.

Визначним українським соціольоґом був Богдан Кистяківський, економістом Туган-Барановський, фільософами Мірчук та Балей, фізиком Іван Пулюй, винахідник промінів, що прямо навели Рентґена на відкриття екс-рей т. зв. „Пулні-рей". Славним математиком 19-го століття був Остроградський та жиючі Кравчук, Ґравс, Вол. Левицький, антропольоґами Хведір Вовк, Раковський, ґеоґрафами Рудницький та Кубійович, археольоґами В. Щербаківський, Пастернак, Борковський, ґеольоґом Ю. Полянський.

Осередком української науки аж до світової війни було львівське Наукове Товариство ім. Шевченка, зорґанізоване на взір академій наук. Найкращий його розквіт був під проводом проф. Грушевського впродовж останніх 20 літ перед вибухом світової війни.

Українська наука по світовій війні на східній та західній Україні.

Можливости повного та свобідного культурного розвою на Східній Укрнаїні відзискав український нарід доперва по вибуху російської революції та по відбудові української держави. Однак це був занадто бурливий та короткий час до розгорнення широкої культурної праці. Всеж таки за той час основано два українські університети в Києві та Камянці, частинно українізовано університети в Одесі та Харкові, основано Всеукраїнську Академію Наук в Києві. Праця розпочалася на широкі розміри, одначе перервала її большевицька окупація України.

(Конець буде).

НІМЕЦЬКІ ДОГЛЯДАЧКИ. — Радіова світлина, переслана з Берліну, показує нову уніформу для німецьких доглядачок, що мають повнити службу в Північній Африці. Одіння зроблене з дуже легкої матерії, а шолом на голові служить передовсім до захорони голови перед сильним промінням сонця.

ПЕРЕЙШОВ ПІШКОМ 1,600 МИЛЬ. — Ед Бордерс, 26-літній уроженець Аляски, прибув оноді зо своєю собакою Бучом до Сіетла, в стейті Вашинґтон, перейшовши з Фербенксв, на Аласці, 1600 миль дороги.

ВЕСТМІНСТЕР АББЕЇ ТА ПАЛАТА ГРОМАД ЗБОМБАРДОВАНІ НІМЕЦЬКИМИ ЛІТАКАМИ

ЛОНДОН. — Численні німецькі літаки доконали одного з найгірших воздушних рейдів, які тільки знав Лондон від вибуху війни. Вони збомбардували Палату Громад та один з найкращих під архітектуральним оґлядом будинок Лондону, Вестмінстер Аббеї. Вестмінстер Аббеї це вікова катедра, де від 900 літ коронувалися анґлійські королі та королеви та де спочивають мощі найславніших анґлійських поетів та письменників. Частина британського парляменту, а саме Палата Громад, рівнож знищена й мусить бути перебудована. Запальні бомби знищили частину відомого Британського Музею, а саме його Єгипетську секцію та славну на цілий світ бібліотеку. Ушкоджений також відомий на цілий світ великий годинник, т. зв. Біг Бен в Вестмінстері. Крім того німецькі літаки знищили другі будинки, а між ними вісім шпиталів.

Згідно з заявами німецького командування, німецькі літаки скинули 100,000 запальних бомб на Лондон в минулу суботу. Як можна сподіватися, є це німецька відплата за анґлійський рейд на Берлін минулого тижня.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗУ

НОРТУМБЕРЛЕНД, ПА. — Місячні збори Бр. св. Михаїла, від. 357., відбудуться в неділю, 18. мая, в 2. годині пополудні, 20 Кінґ улиця. Проситься членів прибути начас. — А. Возний, секр.

ПАСЕЙК, Н. ДЖ. — Місячні збори Тов. ім. Тараса Шевченка, від. 42., відбудуться в неділю, 18. травня, в годині 2. попол., в льокали У. Н. Дому, 237 Ґовп Еве., Пасейк. Позамісцевих членів повідомляється, що новий адрес секретаря є такий: Peter Holowachuk, 362 Semel Ave., Garfield, N. J. — Петро Ґоловачук, фін. секр.

ПАСЕЙК, Н. ДЖ. — Місячні збори Тов. ім. Івана Франка, від. 97., відбудуться 18. мая, в 2. год. в галі церковній, 47 Ґовп Еве. Проситься членів приходити на збори троха численніше, а довгуючих прийти й заплатити свої довги. — В. Бродський, предс.; М. Табачук, секр.

ФІЛЯДЕЛЬФІЯ, ПА. — Місячні звичайні збори Тов. ім. Івана Франка, від. 83., відбудуться в неділю, 18. травня, в годині 1. пополудні, в домі У. Н. Горожан, 847 Норт Френклин ул. Проситься членів прибути на ці збори, на котирх кожний член одержить дивіденду від У. Н. Союзу. Буде звіт делеґата з конвенції. Довгуючих членів проситься прийти і вирівнати свій довг. — С. Чорномаз.

МІЛВОКІ, ВІС. — Місячні збори Тов. ім. Івана Франка, від. 103., відбудуться в суботу, 17. травня, в годині 7. вечером, в церковній галі, 1231 Скат ул. Подається до відома всім членам, щоби кожний прийшов на збори на означений час. Маємо важні справи до полагодження, а опісля буде роздання чеків-дивіденди, що прийшли з У. Н. Союзу. Довгуючим членам напоминається вирівняти свої місячні залеглі довги і забрати свої чеки-дивіденду. — Й. Сенчишин, предс.; М. Адамчук, кас.; Т. Барсук, секр.

ШІКАҐО, ІЛЛ. — Збори Сестр. Благовіщення, від. 125., відбудуться в неділю, 18. травня, в год. 12:30 сполудня в парохіяльній гали, Окдей і Райс ул. — А. Васильовська, предс.; О. Оленець, кас.; І. Подола, секр.

ПОСМЕРТНІ ВІСТІ

В Асторії, Л. Ай., Н. Й., померла 5. травня 1941. р.

ЮСТИНА ГАВРИЛЕЦЬ,

членкиця Братства св. О. Николая, від. 5. У. Н. Союзу.

При смерти числила 51 літ.

Покійна родилася в селі Доливе, повіт Стрий, в Галичині.

До У. Н. Союзу вступила 27. березня 1928. р.

Похорон відбувся з дому жалоби п. Яреми в Ню Йорку до церкви св. Юра, Іст 7. вул. в Ню Йорку, в четвер, 8. травня 1941. при численній співучасти членів й членкць згаданого Братства та близчої родини Покійної.

Покійна була дуже вічливої й тихої вдачі. Осиротила мужа Петра і трьох повнолітніх уже синів: Дмитра, Петра і Михайла.

Нехай земля у прибраній нею новій Вітчині, Америці, буде Їй пером!

Михайло Беля, секр.

НАЙДУТЬ ПРАЦЮ

ПОТРІБНО 2 МУЖЧИН до праці на фармі через літо. Платня $20.00 місячно і харч. Також потрібно старшої жінки до домашньої праці. Голоситись до: 109-11

Mr. TKACHUK,
R. D. No. 1, Lambertville, N. J.

ДО ПРАЦІ НА ФАРМУ пошукую чесного чоловіка, котрий любить працювати. Мав би мешкання й заплату. Може бути українець або русский. Прошу голоситися листовно на адресу: 108-9

NICK HANCZAR,
R. R. 1, Box 60, Plainfield, Conn.

БИЗНЕСОВІ НАГОДИ

ҐАЗОЛІНОВА СТАЦІЯ 3 помпи, нова хата, гараж, город, на Гайвей 29 в Ню Джерзі. Хоче заміняти за дім в місті.

ГРОСЕРНЯ І ДЕЛІКАТЕСЕН, корнеровий склеп, низький рент, $800 тижневого бизнесу. Продасть дуже дешево. Голоситись до: 105,

J. TANSKI
17 St. Marks Place, New York City.

СТАВАЙТЕ В РЯДИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ, ЯКИЙ Є НАЙБІЛЬШОЮ І НАЙСИЛЬНІШОЮ УКРАЇНСЬКО - АМЕРИКАНСЬКОЮ ЗАПОМОГОВОЮ ОРҐАНІЗАЦІЄЮ.

В КОЖНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИНЕН ЗНАХОДИТИСЯ ЧАСОПИС „СВОБОДА"

ТАРЗАН, ч. 302. Ґеній нетрів.

З огляду на дівчину Тарзан не міг викрутитись в повітрі, щоб впасти на руки і ноги. Тому він мусів зробити з хребта сильну дугу.

Падаючи на мягку землю від натиску землі він розпростував хребет. Цей рух бувби йому поміг, якби не тягар дівчини.

Її тягар так натиснув Тарзана, що удар вибив в ньому віддих. Він лежав без руху, наче втратив притомність.

Побачивши його немічність дівчина рішила скористати з нагоди і від нього втекти. Вона це і виконала, та втекла в нетри.